

**WILEY-
BLACKWELL**

The Scandinavian
Journal of Economics

Review: Jordbrukets arbetskraftsproblem

Author(s): Gösta Ahlberg

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 47, n:r 2 (Jun., 1945), pp. 192-195

Published by: [Blackwell Publishing](#) on behalf of [The Scandinavian Journal of Economics](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3437964>

Accessed: 21/10/2011 07:11

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Blackwell Publishing and *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*.

<http://www.jstor.org>

fortsatt nedgång utan snarare en ökning, som märkvärdigt nog fortsatt efter det nya krigets utbrott.

Man skulle kunna säga att prognosernas styrka är den att de samtliga företagits efter en och samma schablon, om detta icke samtidigt skulle kunna betraktas som ett svaghetstecken. Man har försökt att anpassa utvecklingen i samtliga länder efter ett och samma schema!

Arbetets styrka ligger emellertid främst däri att det giver en över-skådlig bild av befolkningens storlek och fördelning efter ålder och kön i praktiskt taget samtliga Europas stater och Sovjetunionen vid årskiftet 1939—1940, d. v. s. vid en tidpunkt, då frånsett Polen inga större förödelse ännu hade övergått Europa. Dess styrka ligger också i de skilda kapitlena om det förra världskrigets befolkningsförkluster och dess inverkan på befolkningsutvecklingen samt slutligen i de analyser, som företagits beträffande det andra världskrigets inverkan.

Tyvärre redovisar arbetet icke särskilt ingående befolkningsutvecklingen under de senaste åren samt de data, på vilka prognoserna ursprungligen byggd. En tabellarisk översikt över senast tillgängliga dödsrisker och olika fruktsamhetstal för varje stat, vilka sedan legat till grund för extrapoleringen skulle höjt arbetets värde. Den av Internationella Statistiska Institutet i Haag senast utgivna befolkningsöversikten avser endast åren 1929—1936. Senare data måste dock hava varit tillgängliga i en mängd fall.

Särskilt beträffande Sovjetunionen skulle en utförlig redovisning av utgångsläget beträffande dödlighet och fruktsamhet varit önskvärd. Senaste reproduktionstalet för Sovjetunionen angives till över 1,6 men avser år 1926. Det säges dessutom indirekt att uppgifterna icke alltid varit tillräckligt ingående, varför man utan tvivel kan hysa kraftiga invändningar mot den här framställda prognosen för Sovjetunionen.

Carl-Erik Quensel.

JORDBRUKETS ARBETSKRAFTSPROBLEM

Jordbrukets framtida tillgång på arbetskraft. Utredning verkställd på uppdrag av 1942 års jordbrukskommitté av Hannes Hyrenius. S. O. U. 1944: 65. Sthlm 1944. 196 s.

De senaste decennierna ha som bekant medfört betydande förändringar i vårt lands befolkningsstruktur. Dessa äro av sådan art, att de måste beräknas i framtiden inverka avsevärt på förutsättningarna för vårt näringsliv. Å ena sidan har nämligen den under 1920- och 1930-talen låga nativiteten medfört, att befolkningen i de arbetsföra åldrarna, som intill år 1940 varit i snabbt och oavbrutet växande, under 1950- och 1960-talen måste förutsättas förbli i det närmaste konstant till sin numerär. Befolkningsutvecklingen sätter därmed en naturlig spärr för en expansion av näringslivet i samma takt som tidigare — givetvis under förutsättning att behovet av arbetskraft icke täckes genom immigration. Å andra sidan har även en successiv förskjutning skett i relationen mellan näringsgrenarna, i det jordbruksbefolkningen fått vidkännas en kraftig åderlätning till förmån för »stadsnäringarna», d. v. s. industri och hantverk, handel, samfärdsel, allmän förvaltningstjänst m. m.

Vad särskilt jordbruket beträffar, ha de framtidsproblem, som uppstå i samband med ovan antydda utvecklingstendenser, tagits upp till behandling i ovannämnda utredning av docenten Hannes Hyrenius. Undersökningen utgör i främsta rummet ett försök till förutberäkning av jordbrukets arbetsfolkmängd — varmed förstås åldrarna 15—65 år — fram till år 1960. Till jordbruket har därvid räknats befolkningen inom egentligt jordbruk jämte skogsbruk och fiske på den administrativa landsbygden.

Att börja med gör förf. en återblick på den hittillsvarande utvecklingen, främst grundad på en jämförelse mellan 1930 och 1940 års folkräkningar. År 1930 uppgick den manliga arbetsbefolkningen inom jordbruket till 730 000. Hade ingen avflyttning skett, skulle som följd av den naturliga folkökningen siffran år 1940 ha stigit till 815 000. Den verkliga siffran var emellertid 705 000, och resultatet är alltså en nettoavflyttning under 1930-talet på ej mindre än 110 000 män. Jordbruket har därmed fått vidkännas en nettominusning med 25 000 män, medan stadsnäringarnas manliga befolkning i stället ökat från 1 260 000 till 1 517 000. För kvinnornas vidkommande har utvecklingen varit ännu mera accentuerad: jordbrukets nettoavflyttning uppgick till 135 000 och dess nettominusning till 45 000.

För den framtida utvecklingen ha uppställts ett antal olika alternativ, avsedda att täcka hela det möjliga området. Arbetskraftsbalansen mellan jordbruket och stadsnäringarna har betraktats dels ur jordbrukets synpunkt, dels ur stadsnäringarnas. I följande tablå återges några av de viktigaste alternativen och deras konsekvenser med avseende på befolkningssituationen år 1960.

Alternativ	Jordbruksbefolkn. år 1960 i åldrarna 15—65 år 1 000-tal		Jordbrukets årliga folkminskning, %	
	Män (1940: 705)	Kv. (1940: 594)	Män	Kv.
Samma relativa nettoflyttning från jordbruket som under 1930-talet..	571	451	1.0	1.4
Stadsnäringarnas relativa folkökning = $\frac{1}{4}$ av 1930-talets	627	481	0.6	1.0
= $\frac{1}{2}$ av 1930-talets	462	337	2.1	2.8

Enligt samtliga här anförda alternativ kommer jordbrukets arbetsfolkmängd att minska avsevärt under de närmaste decennierna. Procentsiffrorna visa i vilken takt detta sker. En ökning av stadsnäringarnas befolkning i blott hälften så stor takt som under 1930-talet förutsätter exempelvis att jordbruksbefolkningen minskas med i genomsnitt 2 à 3 % per år; allt som allt skulle jordbruksbefolkningen därmed under perioden 1940—60 minskas med omkring 40 %. En så kraftig avfolkning är knappast möjlig utan att jordbrukets produktionsapparat går tillbaka. Gjorda undersökningar tyda nämligen på, att den möjliga minsk-

ningen av arbetskraftsåtgången per arealenhet som följd av jordbrukets rationalisering torde belöpa sig till cirka 1% per år. De båda övriga i tablån anförda alternativen te sig ur denna synpunkt rimligare. Nämnas kan, att det första alternativet, som innebär oförändrad relativ avflyttning från jordbruket och som av förf. betecknas som huvudalternativ, är liktydigt med att stadsnäringarna måste nöja sig med knappt $\frac{1}{3}$ så stark folkökning som under 1930-talet.

Ovan anförda siffror avse den arbetande jordbruksbefolkningens totalnumerär. Förf. har emellertid ingående studerat även de mera kvalitativa sidorna av utvecklingen.

Först må nämnas att jordbruksbefolkningens *åldersstruktur* kommer att förändras på ett mindre gynnsamt sätt. Denna tendens gör sig gällande även för totalbefolkningen, men den förstärkes för jordbrukets vidkommande ytterligare av det förhållandet, att avfolkningen företrädesvis drabbar de yngre åldersklasserna. Sålunda måste åldersgruppen 15—30 år enligt det ovannämnda huvudalternativet beräknas minska med cirka 40% under perioden 1940—60, medan åldrarna 50—65 år snarast öka sin folkmängd. Genomsnittsåldern kommer alltså att höjas, vilket med hänsyn till den fysiska arbetskraftens avtagande med åldern måste innebära en kvalitetsförsämring av arbetskraften. Bristen på folk i de yngre åldrarna kommer vidare ur reproduktionssynpunkt att utgöra ett allvarligt hot mot jordbruksbefolkningens och jordbrukets fortbestånd. En konsekvens av »förgubbningen» är även att försörjningsbördan gentemot de gamla kommer att ökas: antalet personer över 65 år per 100 personer i åldrarna 15—65 år beräknas nämligen under perioden 1940—60 öka från 18 till 23.

Kvinnounderskottet inom jordbruket, som redan nu är ett allvarligt problem, hotar att i framtiden bli ännu något större. Mot 82 kvinnor per 100 män i åldrarna 15—50 år vid 1940 års folkräkning kommer vid oförändrade flyttningsförhållanden att svara endast 77 kvinnor år 1960.

I *regionalt* avseende konstateras betydande olikheter. Vid uppdelning i fem större riksområden representeras ytterligheterna under 1930-talet av å ena sidan Mälardalen med en nettominskning av den arbetsföra jordbruksbefolkningen med 1,4% årligen för männen och 1,3% för kvinnorna och å andra sidan Norrland och Dalarna med 0,5% *ökning* för männen och oförändrad kvinnlig folkmängd. Olikheterna bero förutom på avflyttningen även på skillnader i åldersstrukturen. Om de regionala avflyttningstendenserna bleve bestående, skulle jordbrukets framtida befolkningssituation bli synnerligen olikartad i skilda delar av riket. För vissa mellansvenska områden skulle den snarast bli krisartad med exempelvis en minskning av den manliga arbetsbefolkningen med $\frac{1}{3}$ under loppet av 20 år. I norra Sverige skulle motsvarande minskning däremot stanna vid cirka 6%. Förf. anser på goda grunder, att en sådan utveckling är mindre sannolik och att man kan förutse en nivelleringsring av de regionala avflyttningsolikheterna. Vid prognoserna, som utsträckt att gälla inalles 18 produktionsområden i riket, ha vissa antaganden gjorts beträffande arten av denna nivelleringsprocess. Det ligger emellertid i sakens natur, att man här rör sig på ganska osäker mark. Till grund för beräkningarna ligger för övrigt dels en special-

bearbetning av 1940 års folkräkningsmaterial, dels en för ändamålet särskilt utarbetad statistisk metodik, som redovisats i en bilaga.

I nära samband med de regionala olikheterna står jordbruksbefolkningens fördelning på *socialklasser*, d. v. s. huvudsakligen på företagarbefolkning och arbetarbefolkning. Förf. fastslår, att företagarbefolkningens hittillsvarande förluster genom avflyttning varit jämförelsevis små och icke uppvisa större regionala variationer. Variationerna i arbetarbefolkningens nettoförlust äro desto kraftigare och utgöra den huvudsakliga anledningen till de ovannämnda regionala olikheterna. Den starka avflyttningen i Mälardalen kan delvis återföras på det förhållandet, att arbetarbefolkningen här utgör en större andel av hela jordbruksbefolkningen än i andra riksområden. Om det förutsättes, att den mellan socialklasserna rådande olikheten i avflyttningsintensitet blir bestående, kommer en årlig minskning av hela den manliga arbetsföra jordbruksbefolkningen med 1% att för företagarbefolkningen innebära en minskning med 0,4% och för arbetarbefolkningen med drygt 2%. Den icke självvägande befolkningens andel av hela jordbruksbefolkningen skulle därmed komma att successivt avtaga.

Avslutningsvis framhålles önskvärdheten av att man genom folkräkningar, jordbruksräkningar och annan statistik blir i tillfälle att följa de fortlöpande förändringarna inom jordbruket, främst dess avfolkning och dess rationalisering. Om man på ett relativt tidigt stadium under den period, prognoserna avse, kan få fram nya data, har man nämligen möjlighet att fastslå snävare gränser för den fortsatta utvecklingen och utpeka det eller de alternativ, som ha den största sannolikheten för sig. Med hänsyn till den för vårt näringsliv allvarliga fråga, det här gäller, ter sig ett sådant önskemål starkt motiverat och bör kunna delas i mycket vida kretsar. Det nyligen fattade beslutet om en folkräkning vid nästa årsskifte torde innebära, att det åtminstone delvis kommer att bli uppfyllt.

Gösta Ahlberg.